

Левчик І. Ю.,

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

ОГЛЯД МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

У статті проаналізовано сучасні професійно орієнтовані методичні дослідження, які вносять істотний вклад у розвиток англomовного спілкування фахівців різного профілю. Особливу увагу приділено дослідженням, присвяченим проблемі навчання іноземної мови майбутніх психологів, зокрема, для спілкування у конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: англomовне професійне спілкування психологів, злиття мовленнєвої діяльності з професійною, соціокультурна компетенція студентів психологів, конструктивістська методика.

В статье проанализировано современные профессионально ориентированные методические исследования, внесшие значительный вклад в развитие англоязычного общения специалистов различного профиля. Особое внимание уделено исследованиям, посвященным проблеме обучения иностранного языка будущих психологов, в частности, с целью общения в конфликтных ситуациях.

Ключевые слова: англоязычное профессиональное общение психологов, слияние речевой деятельности с профессиональной, социокультурная компетенция студентов психологов, конструктивистская методика.

The article presents analysis of the modern professionally oriented methodological surveys, that contributed a lot in the development of the English communication of the different profile specialists. Particular attention is paid to the surveys, devoted to the problem of the foreign language teaching of the future psychologists, especially those, aimed to communicate in the conflict situations.

Key words: professional English communication of psychologists, speech and occupational activity merging, social-cultural competence of psychologists, constructivist methodology.

При постановці проблеми у загальному вигляді та освітленні її зв'язку з важливими науковими та практичними завданнями слід сказати про прагнення України до інтеграції зі співдружністю європейських держав передбачає встановлення тісних економічних контактів між фахівцями всіх профілів наших країн. Основною таких контактів є як мінімум три складові: 1) взаємовигідні економічні відносини, 2) однаково високий рівень професійної компетенції і 3) порозуміння на основі використання єдиної мови міждержавного спілкування, якою в даний час є англійська.

Саме тому, навчання англomовного професійного спілкування в сучасній методиці навчання іноземних мов займає чільне місце. На даному етапі дослідження означеної проблеми стало цілком очевидно, що вміння читати і перекладати професійно орієнтовані тексти явно не достатньо. Фахівцю будь-якого профілю необхідно вміти здобувати професійну інформацію з автентичних першоджерел, використовувати її для вдосконалення своєї професійної діяльності; а також, оперувати професійними знаннями за допомогою засобів англійської мови у будь-яких виробничих ситуаціях.

У зв'язку з цим, аналізуючи останні джерела і публікації, слід почати з того, що постановка у вітчизняній методиці питання покращення професійного іношомовного спілкування відкрито у досить великій кількості наукових досліджень, які вирішують різнобічні проблеми навчання англomовного мовлення практично для фахівців усіх галузей знань. Зокрема, це О. Б. Тарнопольський, С. П. Кожушко, Р. Ю. Мартинова, С. В. Козак, О. П. Биконя, Г. С. Скуратовська, Н. Л. Драб, І. В. Султанова, Є. А. Насонова та ін.

Цілі статті передбачають освітлення проблеми аналізу методів навчання англomовного професійного спілкування у вітчизняній педагогіці, на основі розгляду сучасних досліджень у зазначеному напрямку.

Вклад основного матеріалу дослідження буде здійснюватися через розгляд деяких із цих робіт і визначення їхнього внеску у методику навчання англomовного професійного спілкування. Так, у дослідженні С. В. Козак визначаються закономірності формування англomовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту у процесі їхнього вивчення іноземної мови. Автор доходить висновку, що сформована компетентність складається із "здібності вільно і адекватно умовам соціально-мовних і професійно-орієнтованих ситуацій розуміти і продукувати відповідні мовленнєві повідомлення, спираючись на теоретичні положення і знання, які виконують інформаційно-комунікативну функцію, а також, практичні вміння і навички, що курирують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування, здійснюваного за допомогою засобів іноземної мови" [3, с. 23]. Не викликає сумніву, що розроблена С. В. Козак методика ефективна для розвитку мовленнєвих умінь майбутніх фахівців морського флоту іноземною мовою, так як вона забезпечує поповнення словникового запасу студентів професійною лексикою, а також, розвиває в них уміння читати професійно орієнтовані тексти і відтворювати інформацію, яка міститься в них відповідно до потреб виробничих ситуацій.

Однак, залишається неясним, чи зможуть майбутні моряки спілкуватися мовою, яку вони вивчають і в процесі реальних виробничих дій, пов'язаних з їхньою кваліфікацією. Адже в роботі не названі реальні кваліфікаційні вимоги до спеціальності, а звідси і не розроблена методика, що дозволяє їх реалізацію засобами іноземної мови в умовах роботи на судні.

В іншому дослідженні О. П. Биконі, присвяченому навчанню ділового англomовного спілкування майбутніх економістів враховується необхідність організації мовленнєвого спілкування в умовах реального діловодства. Для цього автор структурувала предмет навчання на його лінгвометодичні складові – це: типи і види переговорів; фази переговорів; стратегія переговорів у вигляді досягнення поставлених цілей; тактика переговорів у вигляді вибору певної моделі поведінки; техніка ведення переговорів у вигляді системи правил і прийомів, а також, способи ведення переговорів: усний та письмовий [1, с. 7].

Навчання прояву всіх цих характеристик ділових переговорів майбутніх економістів засобами англійської мови, безумовно, наближає їхню професійну діяльність до іншомовної. Однак, і це дослідження, на думку Р.Ю.Мартінової, не повною мірою задовольнить реальні потреби економістів в їхньому вільному англійськомовному спілкуванні з європейськими колегами. Вона обґрунтовує свій сумнів тим, що предмет професійної діяльності у проаналізованому дослідженні препарований лише на лінгвометодичні складові, а не на змістові. І тому, для випускників вузів, що навчаються за цією методикою, будуть існувати значні мовні і мовленнєві труднощі при веденні переговорів різного рівня складності і на різні теми в реальному виробничому процесі [4, с. 137-139].

По-іншому йде справа в дослідженні Г. С. Скуратовської, автор якого направила всю свою методичну роботу на навчання майбутніх фінансистів ділової англійської письмової мови у рамках трьох спеціальностей: облік і аудит; економіка, фінанси і кредит [7, с. 2]. Для цього вона забезпечує студентів знаннями 1400 термінів і вміннями складати основні типи ділових документів, що відповідають зазначеним спеціальностям. Автор розробляє таку систему вправ, яка призведе не до загальних знань іноземної мови, а саме до таких які формують вміння письмового спілкування англійською мовою за допомогою поширених в міжнародному бізнесі ділових паперів. Студенти набувають специфічних знань, таких як заповнення бланків державного зразку, складання різного роду фінансових звітів. Інтеграція у навчання професійної діяльності та іншомовної, що має місце в дослідженні Г. С. Скуратовської, веде до досягнення основної мети навчання: підготовки фахівців до професійної діяльності іноземною мовою.

Істотний внесок у розвиток методики навчання іншомовного професійного спілкування стосовно реальних кваліфікаційних вимог вносить дослідження Н. Л. Драб, яка розробила методику формування умінь усного монологу-презентації будь-якого бізнес-продукту або послуги. Вона успішно вирішує не лише методичні проблеми пов'язані: 1) з певним видом монологів-презентацій; 2) з трактуванням суті кожного з видів презентацій; 3) із визначенням умінь необхідних і достатніх для продукування монологів-презентацій, – а й висуває в якості професійної мети навчання розвиток умінь характеризувати бізнес-продукт, який продається; переконувати покупців в його цінності; стимулювати його покупку; і при цьому використовувати для більш аргументованого переконання клієнтів різні візуальні опори [2, с. 8-9]. Ця професійно-ігрова діяльність, що відбувається іноземною мовою, наближає майбутніх випускників немовних вузів до можливості працювати в іншомовному середовищі.

Всі вище проаналізовані та багато інших професійно орієнтованих методичних досліджень вносять істотний вклад у розвиток англійськомовного спілкування фахівців різного профілю. Однак, жодне з них не присвячено проблемі навчання іноземної мови майбутніх психологів, яка передбачає спілкування не стільки з колегами-фахівцями, скільки зі звичайними громадянами будь-якої європейської країни для вирішення їхніх особистих, психологічно обумовлених проблем. Звідси випливає необхідність розвитку умінь сприйняття інформації засобами англійської мови у різних передбачуваних умовах і далеко не завжди у нормативних виразах, а також, поступового осмислення цієї інформації і прийняття психологічно обумовлених рішень для допомоги тим, хто її потребує.

Як здійснювалося навчання такого специфічного іншомовного спілкування майбутніх психологів розглянемо в наступних роботах.

Однією з таких робіт, присвячених розробці методики навчання іноземної мови студентів психологів, є дисертаційне дослідження І. В. Султанової. Її внесок полягає в обґрунтуванні необхідності включення в практичну мету навчання іноземної мови студентів-психологів формування соціокультурної компетенції поряд з реалізацією принципу професійної спрямованості навчання; у створенні поетапної моделі формування соціокультурної компетенції у студентів спеціальності "Психологія"; в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній верифікації ефективності використання професійно орієнтованого комплексу іншомовних культурознавчих завдань пошукового та дослідницького характеру для формування соціокультурної компетенції у студентів-психологів [8, с. 8]. Автор конкретизувала лінгводидактичні особливості навчання іноземної мови студентів спеціальності "Психологія"; теоретично обґрунтувала необхідність і можливість ефективного розвитку соціокультурної компетенції у майбутніх фахівців психологів; уточнила зміст і структуру іншомовної соціокультурної компетенції; розробила принципи відбору професійно орієнтованих іншомовних культурознавчих завдань, спрямованих на формування соціокультурної компетенції у студентів-психологів, і систематизувала їх відповідно до етапів моделі формування соціокультурної компетенції. Але, незважаючи на розробку експериментально перевіреної моделі формування іншомовної соціокультурної компетенції у студентів психологів, апробованих автентичних текстів, комплекс іншомовних культурознавчих завдань, принципів їх відбору і застосування, які також можуть використовуватися під час підготовки фахівців будь-якого профілю; розроблена методика не може задовольнити всі необхідні вимоги до змісту іноземної мовленнєвої підготовки майбутніх психологів для виконання їхньої професійної діяльності у конфліктних ситуаціях. І. В. Султанова, уточнюючи зміст професійної діяльності фахівців психологів, зробила акцент на іншомовної соціокультурної компетенції, визначенні її місця і дидактичного змісту в системі професійно орієнтованого навчання іноземної мови студентів психологів. Але напрям її дослідження не дозволило І. В. Султановій врахувати вузьку професійну специфіку посередницької мовленнєвої діяльності, що в свою чергу також не дозволило їй виявити сукупність іншомовних знань, умінь і навичок, необхідних психологові-посередникові для вирішення конфліктів. Відповідно, модель формування соціокультурної компетенції у студентів психологів, розроблена дослідником, не передбачає аспекту, котрий нас цікавить і, тому не задовольняє повною мірою теоретичні і практичні потреби наукового дослідження процесу навчання професійного англійськомовного мовлення майбутніх психологів для посередництва в конфліктних ситуаціях.

Зокрема, у роботі Є. А. Насонової [6], ми знаходимо спробу автора конкретизувати специфіку професійно-орієнтованого діалогічного спілкування студентів-психологів, що передбачає оволодіння комунікативними вміннями перцептивного, інформаційно-комунікативного та інтерактивного рівнів: 1) встановлення психологічного контакту з партнером, прояв емпатії; 2) адекватне використання професійної термінології і мовних формул для вираження комунікативного наміру в ході консультативної та науково-методичної діяльності; 3) досягнення своєчасного прийняття позитивних рішень. На жаль, розроблена Є. А. Насоновою методика навчання профе-

сійно-орієнтованого діалогічного спілкування студентів-психологів в умовах навчальної автономії засобами Інтернет-чату, запропоновані нею параметри, критерії та показники оцінки сформованості умінь професійно-орієнтованого діалогічного спілкування, представлені автором прийоми діагностування та опис рівня сформованості у студентів вищезазначених умінь лише частково відповідають потребам науково-методичного забезпечення процесу навчання англомовного спілкування студентів-психологів у конфліктних ситуаціях. Майбутнім фахівцям на усному рівні необхідно також володіти вміннями монологічного мовлення, окрім того, формувати навички читання і писання для ефективного виконання професійних дій англійською мовою у конфліктних ситуаціях.

І наостанок, слід проаналізувати внесок у вирішення проблеми значного підвищення ефективності іншомовної підготовки студентів напряму “Психологія” у вищих освітніх закладах України цілком інноваційної методики, описаної у монографії за загальною та науковою редакцією О. Б. Тарнопольського, доктора педагогічних наук, професора Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. На думку авторів, розроблена методика набула назви конструктивістської методики змішаного навчання, оскільки вона надає студентам можливість самостійно “конструювати” власні знання, навички та вміння шляхом навчальної діяльності, що відтворює або моделює позамовну дійсність, заради якої, власне, і вивчається мова. Визначення поняття терміну “конструювання” в авторському розумінні є процесом формування знань, навичок та вмінь від самого початку як таких, що обслуговують суто професійне спілкування іноземною мовою і покращують та розширюють інформаційну основу для такого спілкування. Крім цього, як зазначає О. Б. Тарнопольський, “конструювання” власних знань, навичок та вмінь багато в чому здійснюється завдяки роботі студентів в Інтернеті, причому ця робота перетворюється на абсолютно органічну та невід’ємну частину навчального процесу, не менш важливу, ніж звичайні заняття (змішане навчання) [5, с. 4].

Також, О. Б. Тарнопольський та С. П. Кожушко проаналізовано та обґрунтовано п’ять принципів, слідування яким дозволяє науково обґрунтовано побудувати практичну конструктивістську методику змішаного навчання в усіх її аспектах. До цих принципів автори відносять наступні: 1) принцип системності викладення професійної інформації в підручнику та курсі англійської мови для професійного спілкування; 2) принцип автентичності навчальних матеріалів; 3) принцип автентичності навчальної діяльності та навчальної комунікації студентів; 4) принцип інтегрування видів англомовної мовленнєвої діяльності у навчальному процесі; 5) принцип розвитку англомовної інформаційної компетенції студентів [5, с. 116]. Звісно, ми погоджуємося з дівією названих принципів та базових положень конструктивістської методики О. Б. Тарнопольського, проте добір змісту навчання його мовного курсу обумовлений тематично організованим змістом спеціальності “Психологія” на II курсі навчання, який не передбачає вивчення розділу “Конфліктологія” з точки зору такого виду професійної діяльності майбутніх психологів як посередництво у конфліктних ситуаціях.

Висновок. Це означає що, незважаючи на суттєві переваги інноваційної конструктивістської методики та всіх інших вище розглянутих досліджень у зазначеному напрямку, потреба у створенні науково-методичного забезпечення процесу навчання майбутніх психологів англомовного професійного мовлення для посередництва у конфліктних ситуаціях на сьогоднішній день все ще залишається актуальною. Спроба створення такої методики та укладення відповідної системи вправ відображена у нашому дисертаційному дослідженні.

Серед перспектив подальших досліджень перед нами поставлено завдання розгляду, власне, самого поняття посередництва у конфліктних ситуаціях як специфічного виду мовленнєвої діяльності, що, в свою чергу, забезпечить нам повне розуміння всіх особливостей мовленнєвої поведінки посередника під час здійснення його професійної діяльності. У наступній статті, ми охарактеризуємо поняття посередництва у конфліктних ситуаціях, виділимо та детально розглянемо кожен зі структурних елементів у мовленні посередника під час залагодження конфліктних ситуацій.

Література:

1. Биконя О. П. Навчання майбутніх економістів ділових усних та писемних переговорів англійською мовою : Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 “Теорія та методика навчання: германські мови” / О. П. Биконя. – К., 2006. – 21 с.
2. Драб Н. Л. Навчання майбутніх економістів іншомовного професійно спрямованого монологічного мовлення (монологічно-презентації німецькою мовою) : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 “Теорія та методика навчання: германські мови” / Н. Л. Драб. – К., 2005. – 21 с.
3. Козак С. В. Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 “Теорія та методика професійної освіти” / С. В. Козак. – О., 2001. – 20 с.
4. Мартынова Р. Ю. Анализ методов профессиональной деятельности студентов неязыковых вузов средствами иностранного языка в диссертационных исследованиях последних лет / Р. Ю. Мартынова // Наука і освіта. – Одеса : Півд. наук. Центр АПН України, 2010. – № 8. – С. 137-144.
5. Методика навчання англійської мови студентів-психологів: монографія / [Тарнопольський О. Б., Кожушко С. П., Дегтярьова Ю. В., Кабанова М. Р., Безпалова Н. В.]; за заг. та наук. ред. О. Б. Тарнопольського. – Д. : Дніпропетр. університет імені Альфреда Нобеля, 2011. – 264 с.
6. Насонова Е. А. Обучение профессионально-ориентированному диалогическому общению студентов в условиях учебной автономии средствами Интернет-чата : неязыковой вуз, английский язык : Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)” / Е. А. Насонова. – Волгоград, 2008. – 20 с.
7. Скуратовська Г. С. Навчання писемного англійського професійного мовлення студентів фінансово-економічних спеціальностей : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання: германські мови” / Г. С. Скуратовська. – К., 2002. – 20 с.
8. Султанова И. В. Формирование иноязычной социокультурной компетенции у студентов-психологов : на материале английского языка : Автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02 “Теория и методика обучения и воспитания (иностранные языки)” / И. В. Султанова. – Пятигорск, 2007. – 20 с.